

חולין דף קל"ה

פרק אחד עשר 'ראשית הגז'

משנה

ראשית הגז⁸³⁴ נוהג בארץ ובחו"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשים.

שיעור המחייב בראשית הגז חומר בזרוע ולחיים ובקבה מראשית הגז, שהזרוע והלחיים והקבה נוהגין בבקר ובצאן, במרובה ובמועט, וראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות, ואינו נוהג אלא במרובה. וכמה הוא 'מרובה'? בית שמאי אומרים שתי רחלות, שנאמר "יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן". ובית הלל אומרים חמש, שנאמר: "וחמש צאן עשויות". רבי דוסא בן הרכינס אומר, חמש רחלות גוזזות כל אחת מנה וחצי, ופחות מכך לא נחשב 'גז', שזו פחותה שבגזזות. וחכמים אומרים, חמש רחלות גוזזות כל שהן.

וכמה נותנין לו? משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל. ושיעור הצמר שנותן הוא כדי לעשות ממנו בגד קטן, מצמר שלא נתלבן עדיין כולו, שנאמר: "תתן לו" שיהא בו כדי מתנה. לא הספיק הישראל ליתן עד שצבעו, פטור שקנאו בשינוי⁸³⁵. לבנו ולא צבעו לא נחשב לשינוי, ולכן חייב.

הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים לפני שגזזו, פטור מראשית הגז⁸³⁶. הלוקח גז צאנו של חברו, אם שייר ולא גזז את כל הצאן, המוכר חייב. לא שייר, הלוקח חייב. היו לו שני מינים, בצבע שחופות ולבנות, מכר לו שחופות אבל לא לבנות, זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו.

גמרא

מבארת הגמרא, הטעם שאין נותנים ראשית הגז במוקדשין שנאמר:

⁸³⁴ כל הגוזז צאנו, בין טלאים ובין זקנים, ואפילו גוזז מאה פעמים – נותן ממנה מתנה לכהן; ושיעורא מפרש לקמן: מחמש גזזות שיש בכל אחד מנה ופרס – היה נותן משקל חמש סלעים.

⁸³⁵ שקנאו בשינוי ונחשב כמזיק מתנות כהונה או שאכלן. רש"י.

⁸³⁶ שנאמר "גז צאנך", וזה אינו נחשב לצאנו. רש"י.

”צאנך”, ולא צאן הקדש. שואלת הגמרא, והלא אין הם בכלל גיזה, שנאמר: ”ולא תגוז בכור צאנך”? עונה הגמרא, אכן זה הטעם בקדשי מזבח. ומשנתנו מדברת בקדשי בדק הבית, שכיון ומותרים בגיזה הצריכו כתוב לפטרו. שואלת הגמרא, והרי אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה? עונה הגמרא, שזה רק מדרבנן. והיינו חושבים שכיון ומהתורה הם מותרים בגיזה אם גזז חייב לתת לכהן, לכך למדים מהכתוב לפטור.

שואלת הגמרא, והרי זה דבר קדוש וכיצד יעלה על דעתנו לומר שנחייב ליתנו לכהן? עונה הגמרא, שהיינו אומרים שיצטרך לפדותו וליתנו לכהן כשהוא חולין. שואלת הגמרא, והרי צריך העמדה והערכה? עונה הגמרא, זה מובן למי שאומר שקדשי בדק הבית לא צריכים העמדה והערכה, אבל למי שחולק כיצד יוכל לפדות? אמר רבי מני בר פטיש משום רבי ינאי, מדובר שהקדיש בהמתו לבדק הבית חוץ מגיזותיה. והיה מקום לומר שיגזזו ויתן לכהן, לזה למדים מהכתוב ”צאנך” ולא צאן של הקדש. שואלת הגמרא, אם כן היה יכול להעמיד גם בקדשי מזבח באופן שלא הקדיש את הצמר? עונה הגמרא, כיון שכשגזזו מכחיש את הבשר, אסור לגזזו. שואלת הגמרא, אם כן מדוע בקדשי הבית היינו אומרים שיגזזו הרי על ידי כך מכחיש את הבשר? עונה הגמרא, שכשהקדיש אמר ’חוץ מגיזה וכחישה’. שואלת הגמרא, אם כן נוכל להעמיד גם בקדשי מזבח וכשאמר ’חוץ מגיזה וכחישה’? עונה הגמרא שבקדשי מזבח כיון שחל הקדושה על גופה, פשטה קדושה בכולה.

ואומרת הגמרא, מצינו שבקדשי מזבח פושטת הקדושה בכולה, שכן שנינו, אמר רבי יוסי, והלא האומר ’רגלה של זו עולה כולה עולה, ואם כן בממיר על אבר יהא תמורה. ואפילו לרבי מאיר החולק שאין כולה עולה, זה רק כשהקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, קדשה כולה. ומכאן שקדושה פושטת בכולה!

רבא אמר, אין הכרח להעמיד את המשנה בחיוב בהמת שותפים בראשית הגז במקדיש חוץ מגיזה וכחישתה, אלא ניתן

להעמיד שהקדיש גיזה, ואינו חייב לתתה לכהן שנאמר: "גז צאנך תתן לו" מי שאין מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ומהכתוב "צאנך" ממעטים שותפות. ששנינו בברייתא, בהמת השותפים חייב בראשית הגז. ורבי אלעאי פוטר, שנאמר: "צאנך" המיוחד לך ולא של שותפות. וחכמים ממעטים מהכתוב שותפות עובד כוכבים⁸³⁷. ורבי אלעאי, לומד את הפטור לגבי שותפות עובד כוכבים, ממה שנאמר: "ראשית דגנך" ולא שותפות עובד כוכבים. וחכמים סוברים שהמילה "ראשית" הפסיקה בעניין. ורבי אלעאי חולק וסובר שכיון ויש וי"ו שוב כללה את זה בפסוק. וחכמים סוברים⁸³⁸, שאם היו רוצים לומר שדינם שווה, לא היו צריכים לכתוב וי"ו ולא "ראשית", ומילא נדע שכל שותפות פוטרת. ורבי אלעאי סובר שכיון והם חלוקים שראשית הגז יש בה דין ממון בלבד, ותרומה יש בה קדושת הגוף שאסורה לזרים, לכן הפסיק ביניהם ואחר כך שוב עירבם ללמוד פטור שותפות עובד כוכבים מההיקש מתרומה. ולאחר מכן למד מהיתור 'צאנך' לפטור שותפות של ישראל.

ומביאה הגמרא שני הסברים, מדוע לחכמים אין ללמוד מהכתוב פטור בשותפות של ישראל. או שנאמר, שבשותפות עובד כוכבים בתרומה, חכמים מחייבים את הישראל להפריש תרומה מחלקו⁸³⁹, וממילא אין ללמוד מתרומה על ראשית הגז⁸⁴⁰. שכן שנינו בברייתא, ישראל ועובד כוכבים שקנו שדה בשותפות, טבל וחולין מעורבים זה בזה, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר, של ישראל חייב, ושל עובד כוכבים פטור. עד כאן לא נחלקו אלא אם אומרים יש ברירה או אין ברירה⁸⁴¹, אבל הכל

837 אבל שותפים ישראל חייבים, הואיל ושניהם בני חיוב, וכל ישראל קרוים בלשון יחיד. רש"י.
838 עמוד ב'.

839 מ'צאנך' ממעטים שותפות עובד כוכבים, ומהמילה 'דגנך' אפשר ללמוד למעט בשני דרכים. 1. למעט דיגון עובד כוכבים, כגון עובד כוכבים שלקח שדה של ישראל ומירחה חלוקת: אותה תבואה מן העובד כוכבים פטור מלעשר – ואף על פי שגדלה בשדה של ישראל. 2. או 'דגנך' – ולא דגן עובד כוכבים, ולהשמיע שיש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר. רש"י.

840 ואף על גב דמ'צאנך' משמע להו 'ולא שותפות עובד כוכבים', לא משמע להו מ'דגנך' למעוטי של שותפות עובד כוכבים: דדגן כמו שחילקוהו: שהרי חולקין אותה במדה, ונקרא 'דגנך' בחלקו של ישראל! אבל צאן, יש לעובד כוכבים חלק בכל בהמה, ואין לקרוא על כך 'צאנך'. רש"י.

841 ואפילו לאחר שחלקו לא אמרינן 'יש ברירה', וחלקו של עובד כוכבים הלך לו וזה – חלק המגיע לישראל וטבל גמור הוא, אלא 'אין ברירה', וגם זה שנשאר חציו טבל וחציו חולין, דיש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע חלקו מיד מעשר;

ואני שמעתי שאין לו תקנה: לפי שאם בא להפריש – נמצא מפריש מן הפטור על החיוב!

מודים ששותפות של עובד כוכבים חייבת. או שנאמר שלרבי אלעאי למדים שכל שותפות בין עובד כוכבים ובין ישראל, נלמד מ"צאנך" מיוחד לך ולא שותפות. וחכמים פוטרם רק בשותפות עובד כוכבים כיון שאינו בר חיוב, אבל בישראל שהוא בר חיוב, השותפות אינה פוטרת, שכל ישראל נקראין בלשון יחיד.

מצוות הנהגות בשותפים

אמר רבא, אף על פי שרבי אלעאי פטר שותפות מראשית הגז, מודה ששותפות אינה פוטרת בהלכות שלקמן: א. שותפים חייבים בתרומה. ואף שנאמר "ראשית דגנך" שמשעותו דווקא שלך, מכל מקום נאמר "תרומותיכם" בלשון רבים לרבות את השותפים. ומהמילה "דגנך" ממעטים שותפות עובד כוכבים. ב. שותפים חייבים בחלה. ואף שנאמר "ראשית" אין למדים בגזירה שווה מראשית הגז שאינה בשותפים, כיון שנאמר "עריסותיכם" בלשון רבים לרבות. שואלת הגמרא, האם ללא הריבוי היינו למדים מראשית הגז לפטור, הרי עדיף ללמוד בגזירה שווה מתרומה ששותפים חייבים⁸⁴²? עונה הגמרא, אכן למדים לחייב בגזירה שווה מתרומה. מהמילה "עריסותיכם" למדים ששיעור עריסותיהם שבמדבר הוא השיעור שמחייב כיום בחלה. ועיסת מדבר הוא עומר לגלגלת, עשירית האיפה⁸⁴³. ג. שותפים חייבים בפאה. ואף שנאמר "שדך" משמע שתהא שלך, לכך נאמר "ובקצרכם את קציר ארצכם" בלשון רבים לרבות של שותפים. ומ"שדך" למדים למעט שותפות עובד כוכבים. ד. שותפים חייבים בבכורה. ואף שנאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך" דווקא שלך, לכך נאמר: "ובכורות בקרכם וצאנכם" מכאן אפילו השייכים לשניים חייבים. ומהכתוב "צאנך" ממעטים שותפות עובד כוכבים. ה. שותפים חייבים במזוזה. ואף שכתוב: "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" בלשון יחיד, לכך

ולי נראה שיש לו תקנה בשני צדדין: אם יש לו טבל ממקום אחר – מפריש על זה לפי חציו, שאין חייב אלא חציו! ואם אין לו טבל אחר – מפריש מינה וביה לפי כולו, כגון: אם יש לו עשרים – מפריש שנים מהן, שאם אין מפריש אלא אחד – לא נפטר, לפי שזה שהפריש – יש חציו שאין שם מעשר חל עליו, לפי שהוא פטור ועומד! אבל כשמפריש שנים – הרי השם חל על האחד ופוטר את העשרה המחוייבין. רש"י.

842 שכן ישנו כלל שבקולא וחומרא – לחומרא מקשינן (יבמות ח; קידושין סח; עבודה זרה מז:). רש"י.

843 והחשבון עולה לחמשה לוגין צפוריים, שהן שבעה רבעים ועוד מדבריות, שהן מ"ג ביצים וחומש ביצה, כדאמרין בעירובין בפרק 'כיצד משתפין' (דף פג:) ע"י ברש"י את החשבון. רש"י.

נאמר: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" לרבות ביצת של שותפים. ומהכתוב "ביתך" ממעטים מה שאמר רבה דרך ביאתך לבית אתה קובע מזוזה, והוא מצד ימין⁸⁴⁴.

ו. שותפים חייבים במעשר. ואף על גב שנאמר "מעשר דגנך", כיון שנאמר "מעשרותיכם" בלשון רבים מרבים את השותפים. והכתוב "מעשר דגנך" בא למעט שותפות דעובד כוכבים. ז. שותפים חייבים במצוות נתינת הזרוע והלחיים והקבה. אף על גב שנאמר "ונתן" ונלמד בגזירה שווה מראשית הגז לפטור את השותפים, לכך נאמר בלשון רבים: "מאת זובחי הזבח", לחייבם. שואלת הגמרא, והרי עדיף ללמוד בגזירה שווה מתרומה ולחייב בשותפים? עונה הגמרא, אכן מכאן למדים לחייב, והתורה כתבה בלשון רבים "מאת זובחי הזבח" כפי שאמר רבא, דאמר רבא שהכהן דינו עם הטבח. ח. שותפים חייבים בבכורים. ואף על גב שנאמר: "ארצך", לכך נאמר: "בכורי כל אשר בארצם". ומהמילה "ארצך" ממעטים חוצה לארץ. ט. טלית של שופתים חייבת בציצית. אף על גב שנאמר בלשון יחיד "כסותך", לכך נאמר "על כנפי בגדיהם לדורותם" לרבות את השותפים. ומהמילה "כסותך", לומדים את מה שאמר רב יהודה, טלית שאולה פטורה מן הציצית כל שלשים יום. י. בית של שותפים חייב במעקה, ואף שנאמר "ועשית מעקה לגגך" משמע דווקא שלך, לכך נאמר "כי יפול הנופל ממנו" כל שראוי ליפול הימנו ואפילו בשותפות. ומהמילה "גגך" ממעטים בתי כנסיות ובתי מדרשות⁸⁴⁵.

⁸⁴⁴ כשהוא נכנס לביתו – רגליה דימינא עייל ברישא, נמצא שהימין בכניסה – הוא דרך ביאה. רש"י.

⁸⁴⁵ בתי כנסיות שאין חלק לאחד מהן בו, שאף לבני עבר הים הוא, ועוד שאינו בית דירה. רש"י.